

Azərbaycanın özü qədər əbədi

1969 2024

55 il öncə - 1969-cu ilin qızmar 14 iyul günündə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin plenumuna toplaşan insanlar dövlətçilik tariximizin şanlı səhifəsinə imza atacaqlarını yəqin ki, heç bilmirdilər. Onların nəzərində sovet Azərbaycanı sadəcə növbəti rəhbərini dəyişirdi.

Bu dəfə gənc və inzibati intizama böyük üstünlük verən general, nüfuzlu icimai xadimi hakimiyyətə gətirirdilər. Amma hər kəs Azərbaycanın düşdüyü vəziyyətdən narazı idi. Hər kəs vəziyyətin dəyişməsinə istəyirdi. Hər kəsin ümidi yeni liderə idi...

Heydər Əliyev dövrü

Bu dövr Azərbaycanın xilasının birinci mərhələsi, yəni ilk Qurtuluş mərhələsi hesab olunur. Çünki həmin dövrdə Azərbaycan imperiyasının 15 respublikası arasında sosial-iqtisadi duruma görə 14-cü yerdə idi. Ölkədə böyük tənəzzül yaşanırdı. Məhz belə bir çətin dövrdə Ümummilli Lider Heydər Əliyev özünə böyük məsuliyyət götürdü və sovet imperiyasının bütün ideoloji-siyasi maneələrinə baxmayaraq, ən ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün əzmiyyətini ortaya qoydu. Azərbaycanın inkişaf konsepsiyasını formalaşdırdı.

Məhz buna görə də həmin tarixə, 55 il öncəyə müxtəlif kontekstlərdə yanaşmaq olar. Amma hansı istiqaməti təhlil etsək görərik ki, orada istinadsız olaraq inkişaf, yüksəliş, intibah, müsbət dəyişikliklər, səmərəli islahatlar, effektiv nəticələr - ən yaxşı göstəricilər öz əksini tapıb. Bu baxımdan tam əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan tarixində 1969-cu il Ulu Öndər Heydər Əliyevin ilk Qurtuluş missiyası idi.

Bəs, Azərbaycan nədən qurtuldu?!

Bu suala cavab tapmaq üçün məhz 1969-cu ilin mənzərəsinə nəzər yetirmək kifayətdir. Danılıb həqiqətdir ki, 1960-cı illərin axırlarında Azərbaycan iqtisadi-sosial, həmçinin milli-mədəni tənəzzül dövrünü yaşayırdı. O zaman məhz Heydər Əliyevin gəlişi ilə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində sürətli yüksəliş oldu. Milli ruhun inkişafı və intibahı dövrü başladı. Həmin zamanda Azərbaycan keçmiş ittifaqda sosial-iqtisadi göstəricilərinə görə idi. Amma Ulu Öndər qeyri-adi idarəçilik bacarığı, polad iradəsi ilə respublikamızda bütün sahələrin inkişafında böyük sıçrayışı nail oldu və Azərbaycan inkişaf səviyyəsinə görə ittifaqda 14-cü yerdən 4-cü yerə yüksəldi.

Bu o demək deyildir ki, digər respublikalarda inkişaf, quruculuq yox idi. Xeyr, hamısı inkişaf edirdi. Sadəcə, Heydər Əliyevin idarəçilik dinamikası, bacarığı, qabiliyyəti, liderliyi elə möhtəşəm səviyyədə idi ki, Azərbaycan daha sürətlə irəliləyir, daha böyük nailiyyətlər qazanırdı. Azərbaycan məhz müstəqillik dövrünə hazırlanırdı. Azərbaycanın müstəqil dövlət quruculuğuna apararıq yola, əslində, 1969-cu ildən - məhz Ulu Öndərin hakimiyyətə gəlişindən sonra başladı.

İqtisadi yüksəliş, hərtərəfli tərəqqi, inqilabi dəyişikliklər

Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1969-1982-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi ilk dövrdə görülən işlərin miqyasına nəzər yetirsək, həqiqətən bu qısa zamanda respublikamızın sürətli inkişaf yolu keçdiyinə şahidlik etmiş olarıq. Gəlin həmin dövrdə Heydər Əliyevin kreativ ideyaları, təşəbbüsləri ilə Azərbaycanın əldə edilən davamlı sosial-iqtisadi inkişaf göstəricilərinə və ölkəmizdə yaradılan infrastrukturulara nəzər yetirək.

Məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 13 ildə respublikada 250-dən çox zavod, fabriq, istehsal sexi, obyektlər istifadəyə verildi. Sənaye və kond təsərrüfatı istehsalı 2,7 dəfə artdı, tələbat mallarının istehsalı 3 dəfə yüksəldi, taxıl, pambıq, üzüm, ipək, tərəvəz, tütün, bostançılıq məhsulları istehsal sahəsində məhsuldarlıq 2,6 dəfə çoxaldı. Taxıl istehsalı 573,9 min tondan 1 milyon 211,3 min tona, üzüm istehsalı 272 min tondan 1 milyon 725,4 min tona, pambıq istehsalı 299,4 min tondan 831,2 min tona qalxdı. Neft hasilatı 2,8 dəfə, maşınqayırma və metal

emalı 3,3 dəfə, kimya və neft kimyası 2,8 dəfə artdı.

Sənayedə 4400 adda yeni maşın, cihaz, avadanlıq və digər məmulatlar istehsal olundu. Bunlardan 400-ü keçmiş SSRİ-də ilk dəfə istehsal edildi.

Əgər 1969-cu ilədək olan 100 il ərzində Azərbaycanda 735 böyük sənaye obyektı tikilmişdisə, Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi dövrdə - cəmi 13 il ərzində onların sayı 1048-ə çatdırıldı. 1972-ci ildə Bakıda indiki Heydər Əliyev Sarayı, 1975-ci ildə isə Bakı Məişət Kondisionerləri zavodunun açılışı oldu. 1976-cı ildə Yuxarı Xanbulançay su anbarının tikintisi başa çatdırıldı, da-

İlk Qurtuluş günü

55 il öncə Azərbaycanda Heydər Əliyev dövrü - güclü dövlət, iqtisadi yüksəliş, milli-mənəvi intibah mərhələsi başladı

ha sonra Sərsəng su anbarı, Bakı Dərin Özüllər Zavodu istifadəyə verildi. 1980-ci ildə "Gülüstan" sarayı tikildi, Yeni Əhmədli, Günəşli kimi böyük yaşayış massivləri, həmçinin mikrorayonlar salındı. 1969-1982-ci illərdə ölkəmizdə ümumilikdə 20,4 min kilometr uzunluğunda asfalt yollar kəldi.

Azərbaycan neft ölkəsi olsa da, əslində, neft sənayesində də ciddi əsasamlar var idi. Bu da əlbəttə ki, Heydər Əliyevi narahət etməyə bilməzdi. Məhz Heydər Əliyevin sayəsində bu sahədə həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində respublikamızda neft hasilatı 2,8 dəfə, kimya və neft kimya istehsalı 2,8 dəfə artdı.

Bunlar sadəcə rəqəmlər deyil. Bu göstəricilərlə Heydər Əliyevin neft strategiyasında, Azərbaycan iqtisadiyyatında baş vermiş inqilabi dəyişikliklərin bariz təəcəssümü idi.

Azərbaycançılıq ideologiyası və milli özünəqaydın başlanğıcı

Tarixdən bellidir ki, sovet hakimiyyətinin ilk dövrlərindən etibarən bu quruluşda kommunist ideologiyasına bağlı olmayan hər şeyin üzərindən xətt çəkilirdi. İnanclar, ənənələr, hətta milli musiqi belə keçmiş qalığı hesab olunurdu. Təbii ki, bütün bunlar Azərbaycana da çox ağır şəkildə təsir etmişdi. Ölkəmizdə güclü milli-mənəvi aşınma getmişdi. Amma Ümummilli Lider qısa müddət ərzində xalqda milli özünüdərək hissini gücləndirə, milli kimliyi, düşüncə sistemini barədə dolğun təsəvvür formalaşdırma bildi. Həmin illərdə milli-mənəvi dəyərlərə yad baxış aradan qalxdı, möhkəm mənəvi-ideoloji bünövrə formalaşdı.

Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyinin əsas fəaliyyət istiqaməti xalqın milli dirçəlişi, milli qürur hissələrinin oyanışı məramına həsaslanmışdı. Bu hədəfə nail olmaq üçün Heydər Əliyev rejimin ideoloji repressiya mənim Azərbaycançılıq məfkürəsini bögməsinə imkan vermədi, düşüncə sahibi olan ziyalılar qorudu. Heydər Əliyevin Azərbaycançılıq ideologiyası sayəsində xalqımızın, o cümlədən soydaşlarımızın birlik və həmrəyliyinə nail olundu. Bu ideyanın əsas qayosini Azərbaycan dilinə həqiqi dövlət dili statusunun qazandırılması, dilimizin

qorunmasına və inkişafına yüksək diqqət göstərilməsi təşkil edirdi.

Ulu Öndər ana dilini milli özünüdərək yolunda ən mühüm amillərdən biri kimi dəyərləndirir, bu istiqamətdə cəsarətli və uzaqgörən addımlar atırdı. Böyük şəxsiyyət sanki gələcəyi görür, Azərbaycanın gələcək müstəqilliyi üçün hələ sovet dövründə mütəmadi iş aparırdı. Bu ideyanın əsasında, ilk növbədə, yüksəkixtisaslı milli kadrların yetişdirilməsi dayanırdı.

Heydər Əliyevin Azərbaycan dilinə həqiqi dövlət dili statusu qazanmasına yönəlməli fəaliyyətinin bəhrəsi olaraq, 1978-ci il Azərbaycan SSR Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili statusu təsbit olundu. Azərbaycan dilinin tarixi, maarifin inkişafına diqqət artırıldı, Moskvanın etirazlarına baxmayaraq, respublikada rus dili ilə yanaşı, Azərbaycan dilinə də rəsmiliyi təmin edildi, ana dilində təhsilə üstünlük verildi. Azərbaycan dilinə mədəniyyət inkişafı təmin olundu. Azərbaycan dilinin tarixi o zamana qədər görünməmiş ardıcılıqla araşdırıldı, çoxcildlik "Müasir Azərbaycan dili" kitabları nəşr edildi. Ali məktəblər üçün "Müasir Azərbaycan dili" dərsləri Dövlət müfəkkatına layiq görüldü. Ana dilini araşdırın alimlərin əməyi yüksək qiymətləndirilməklə ana dilinin nüfuzu bir daha təsdiq edildi. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Dilçilik İnstitutu yaradıldı.

1969-1982-ci illərdə 770-ə qədər məktəb binası istifadəyə verildi. Respublikada ali məktəblərin sayı 12-dən 17-yə, təhsil alan tələbələr sayı isə 70 mindən 100 minə çatdırıldı. Keçmiş SSRİ-nin 50-dən artıq böyük şəhərinin 170-dən çox ən məşhur ali məktəblərində 17 minə-dək Azərbaycanlı gəncin təhsil alməsi təmin olundu.

Ulu Öndər Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndə qədr respublikamızdan könərarə hər il 47 nəfər ali təhsil almağa göndərilirdi. Göndərilən 47 nəfərin də az bir hissəsini Azərbaycan gənclərinin respublikadan kənarında təhsil alməsi intensiv xarakter aldı. Heydər Əliyev hakimiyyətə gələndən sonra ilk növbədə ziyalılarımız azad nəfəs almağa başladılar.

Azərbaycançılığın ən parlaq səhifələri də elə həmin illərdən etibarən yazılıb. Ulu Öndər Heydər Əliyevin 1969-cu ildə respublika rəhbərliyinə gələndən sonrakı dövr həm də milli özünüdərək, milli özünəqaydın başlanğıcı kimi qəbul edilir.

Heydər Əliyev dövrü və ikinci Qurtuluş missiyası

Təəssüflə qeyd etməliyik ki, 1980-ci illərin sonunda, yəni Heydər Əliyev dövründə Azərbaycan qazandıran nailiyyətləri itirdi, böyük problemlərə, böhrana, tənəzzülə sürükləndi. Heydər Əliyev dövrü ilə Azərbaycanın təlatümlü, bəhrəli, məğlubiyət tarixi başladı. Qarabağda separatçılıq ocağı qalanda. Ardınca isə qanlı savaş, torpaq itkiləri, vətəndaş müharibəsi, iqtisadi-sosial tənəzzül dövrü gəldi. Azərbaycan tələndi.

1988-1993-cü illərin məşəqqətlərini, böhranlarını, məğlubiyətlərini həmişəlik yaşadı. Yarıtmaz, xəyanətkar, avontürist rəhbərlərin və onların millilikdən uzaq komandalarının səhvlərini, bezon iş bilərəkdən törətdikləri fəsadlarını dövlətimiz, xalqımız tələmizdən ən acı günləri kimi yaşayıb.

Heydər Əliyev dövründə Ermənistanın həmvətənlərindən köçürülməsinə, Qarabağda işğalın başlanğıcı. Sovet respublikalarında mərkəzdənqayma meyillərini gücləndirən, müstəqillik ideyalarının geniş yayıldığı həmin dövrdə Azərbaycana başçılıq edənlər SSRİ rəhbərliyinin erməni təəssübünü çəkən fəaliyyəti qarşısında qətiyyətsizlik nümayiş etdirir, etirazlarını ifadə edə bilmirdilər. Sovet ordusu tərəfindən Bakıda 20 Yanvar faciəsinin törədilməsi də ödəvkrü Azərbaycan rəhbərliyinin öz millətinə qarşı xəyanətinin nəticəsi idi.

Amma xüsusilə qeyd etməliyik ki, Heydər Əliyev kimi şəxsiyyətlər harada və hansı vəziyyətdə çalışmalarından asılı olmayaraq, cəmiyyətin milli amallar uğrunda mübarizəsinin öndürü gəlirlər. Təsədüfi deyil ki, Azərbaycan rəhbərlik etdiyi, habelə SSRİ rəhbərliyində çalışdığı illərdə respublikamızın yüksəlişi üçün əlindən gələni əsirgəməyən Heydər Əliyev 1990-cı illərin əvvəllərində özünün vətən sevgisi, xarizması və liderlik keyfiyyətləri ilə xalqımızın müstəqillik mübarizəsini yeni mərhələyə yüksəldi. Tarix Ulu Öndərə

1969-cu ildə başlanmış olduğu Qurtuluş 1993-cü ildə də ikinci dəfə yazmaq nəsihəti.

1969-cu ilin iyulunda Azərbaycanın vəziyyəti necə idisə, 1993-cü ilin iyulunda ondan da qat-qat artıq təhlükəli, fəlakətli, faciəli idi. Heydər Əliyev 1993-cü ildə tarixi qaydışı ilə ikinci xilaskarlıq missiyasını layəqətlə yerinə yetirdi. Ulu Öndərin müdrikliyi, uzaqgörənliyi, qətiyyəti sayəsində Azərbaycan təzliklə təlatümlərdən, sarsıntılardan xilas oldu. Məhz Heydər Əliyevin qətiyyəti, xalqın öz rəhbərini ötrəfindən sıx səfərbər olmasının nəticəsində antiAzərbaycançı şəkəblərin planları iflasa uğradı. Ümummilli Liderimiz qısa vaxt içində ölkədə sabitliyi və əmin-amanlığı bərpa etdi.

Heydər Əliyev ikinci Qurtuluş missiyasını da uğurla yekunlaşdırdı və müstəqilliyini itirmək təhlükəsində olan respublikamızı nicat, yüksəliş yoluna istiqamətləndirdi. Məhz buna görə də Azərbaycan xalqı Ulu Öndəri həm də xilaskar lider adlandırır və onun dövlət, millət üçün ərsəyə gətirdiyi misli görünməyən uğurları heç zaman unutmur. Əməlləri, ideyaları, uzaqgörən siyasəti, böyük cəsarət və siyasi iradəsi, fenomenal yaddaşı ilə xalqın qəlbində əbədilik heykəlini ucaldan Ulu Öndər olmasaydı, bəlkə də bu gün müstəqil Azərbaycan yox idi.

Heydər Əliyevin şanlı adını yadşadan Azərbaycan xalqıdır, sadə Azərbaycan vətəndaşlarıdır. Amma Ulu Öndərin adını yadşadan bir ünvan da onun ideyalarını təəcəssüm etdirən Heydər Əliyev Fondudur. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi fondun missiyası, həyata keçirdiyi çoxşaxəli layihələr bu gün Ulu Öndərin ruhunu şad edir. 2004-cü ildən fəaliyyətə başlayan fond ötən 20 ildə ölkəmizdə təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, idman, elm və texnologiya, ekologiya, sosial və digər sahələrdə müxtəlif layihələr həyata keçirərək yeni cəmiyyət quruculuğunda fəal iştirak edir, Azərbaycan sosial-iqtisadi inkişafına misilsiz töhfələr verir. Azərbaycanın tərəqqisi və xalqımızın rifahı naminə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin zəngin irsindən bəhrələnərək bu işə xidmət edən genişmiqyaslı proqram və layihələr reallaşdırır.

Saysız-hesabsız layihələri, təşəbbüsləri, xeyirxahlıqları ilə bunlara nail olmağı bacaran fond Azərbaycanda insanların mənəvi dostuna çevrilib. İnsanlar nicat qapısının açarının bu xeyirxah fonda olduğuna inanaraq əminliklə oraya üz tutur və ümidlərləndirilmədiqlərini görürlər.

Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi ilə fond Vətən müharibəsindən sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərdə başlanmış genişmiqyaslı abadlıq və yenidənqurma işlərinin reallaşdırılmasına da layiqli töhfələri verib. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdakı tarixi, dini-mədəni abidələrimizin bərpa və təmiri prosesinin məhz Heydər Əliyev Fondu həyata keçirib, elə bu gün də müxtəlif layihələr reallaşdırmaqdadır.

Heydər Əliyev ordu quruculuğundan İlham Əliyevin şanlı Zəfərində

İkinci Qarabağ müharibəsindəki şanlı Zəfər, 2023-cü ildə həyata keçirilən antiterror tədbirlərindən sonra ərazi bütövlüyünü, suverenliyini

Bu gün ölkəmiz, xalqımız Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli, qalib Azərbaycanın qürurunu, fəxarətini yaşayır. Bu gün inkişaf, yüksəliş nəyə deyirsək, onların hər birinin əsası Ulu Öndər tərəfindən qoyulub.

Bu gün Şuşada, Xankəndidə və bütün sərhədlərimiz boyu bayrağımızın dalğalanmasının səbəbi də məhz Heydər Əliyevin Cəmşid Naxçıvanski adına ixtisaslaşdırılmış məktəbini açması və oradan başlanan Zəfər yoludur.

Bu gün Azərbaycan Avropanın enerji təhlükəsizliyinin təminatçısı, Qərbi dövlətlərinin bir çoxunun enerji ixracatçısıdırsa, bunun əsasını 1994-cü ilin sentyabrında Ulu Öndərin imzaladığı "Əsrin müqaviləsi" təşkil edir.

Bu gün Azərbaycan Avrasiyanın logistika və tranzit mərkəzi kimi tanınarsa, Şərqi-Qərbi, Şimal-Cənub və eləcə də Orta dahlizin formalaşmasında mühüm aktor kimi Avropa ilə Asiya arasında körpü rolunu oynayırsa, bunun bünövrəsi Heydər Əliyevin gərgin əməyi sayəsində Naxçıvanda Araz çayı üzərində salınan "Ümid körpüsü"ndən başlayır.

Bu gün Azərbaycan bütün göstəricilər üzrə Qafqazın lider dövləti hesab olunursa, bunun da əsası Heydər Əliyevin sosial-iqtisadi inkişaf konsepsiyası təşkil edir.

Birincisi şəkildə deyə bilərik ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin layiqli varisi kimi cənab İlham Əliyev dünyəvi miqyasda global lider kimi qəbul edilir. Bunu Azərbaycan Prezidenti verdiyi sözlə sadıqlıyı, etibarlı tərəfdaşlığı və ən əsası da yürütdüyü tam müstəqil siyasət sayəsində qazanıb. Dünyada elə bir mötəbər beynəlxalq toplantı yoxdur ki, Azərbaycan Prezidenti oraya dəvət alınmasın və çıxış etməsin. Çünki cənab İlham Əliyev bütün konfranslarda, sammitlərdə dünyanı narahət etmə məqsədli, həqiqətli səsləndirir və güclü dövlətləri bəşəriyyətə töhd edən problemlərə mübarizəyə, həmrəyliyə çağırır. Bunu BMT-dən sonra dünyanın ən böyük siyasi təşkilatı olan Qoşulmama Hərəkatına sədrliyi dövründə Prezident İlham Əliyevin irəli sürdüylə təşəbbüslər, reallaşdırdığı layihələr bir daha təsdiqləyir.

Əlbəttə ki, bütün bunlar cənab İlham Əliyevin yüksələn beynəlxalq nüfuzunun əyani təzahürüdür. Ötən həftə Astanada keçirilən Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin Zirvə görüşünə Azərbaycan Prezidentinin ikinci dəfə fəxri qonaq kimi dəvət edilməsi, eyni zamanda türk dünyasının liderlərinin Qarabağdan bir daha birlik, həmrəylik nümayiş etdirmələri cənab İlham Əliyevin diplomatiyası sayəsində Azərbaycanın artan nüfuzu və dövlət başçımızın global miqyaslı lider kimi şəxsiyyətinə dərin hörmət və ehtiramın göstəricisidir.

Dünya siyasətində önəmli rolunu getdikcə artıran Azərbaycan Prezidentinin Cənubi Qafqazda yaratdığı reallıqlar da beynəlxalq birlik tərəfindən qəbul edilir. Regionda təhlükəsizliyin təminatı isə Azərbaycanla Ermənistan arasında imzalananca qüvvəyə gələn müqavilədir. Bu müqavilə qalib tərəfi kimi cənab İlham Əliyevin irəli sürdüylə şərtlər əsasında imzalanırsa. Azərbaycan və Ermənistan arasında sülh müqaviləsinin imzalanması dövlət başçısının da qeyd etdiyi kimi, yalnız Ermənistan konstitusiyasına dəyişiklik ediləcəyi halda mümkündür. Yəni Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddialarına son qoyulmalıdır. Əks təqdirdə sülh olmayacaq. Ancaq son danışıqlar, sərhədlərin demarkasiya və delimitasiya prosesi göstərir ki, sülh müqaviləsi yaxın zamanlarda imzalanı bilər.

Əgər sülh müqaviləsi imzalanarsa, bu, bölgənin hərtərəfli inkişaf edəcəyini, həmçinin Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevlə Azərbaycanın yeni-yeni zəfərlərə doğru inamla addımlayacağını söyləməyə əsas verir.

Azərbaycan Respublikası isə tarixinin ən qüdrətli dövrünə qədəm qoydu. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin görmək istədiyi mənzərə də məhz bu idi!

Səttar MÖHBALİYEV,
Milli Məclis deputatı,
Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları
Konfederasiyasının sədri